

TOMPA ANDREA

Hommage à la szalonna

■ IONESCO: JACQUES VAGY A BEHÓDOLÁS ■

valósított, miközben látványos, szép, és még absztrakt dimenziói is vannak; a zene és a koreográfia pontos és visszafogott; a színesi munka pedig összehangolt, homogén stílust teremtő. Mert *stilus* az van. Bartha József méregzöld szobadíszletet tervezett, melynek hátsó fala befőttesüvegekbe rakott csírázó krumplikból áll. A szerzői utasítás szerint a szoba: „szürke”, „komor”, „rendetlen”, „piszkos”, „kopott”, „mindennapi”. Bartha díszlete mindennek ellentéte: színes, ragyog a befőttesüvegektől, egyenesen fényűzőnek hat. Ionesco szerint a jelenet végére „akváriumszerűvé” kell lennie a szobának; ezt a zöldes fényben úszó üvegek is teszik. A fal egyetlen dekorációja egy tábla szalonna, olyan, mint egy festmény vagy kispasztika. Mindez pontosan érzékelteti, hogy az a világ, amelybe belecsöppentünk, milyen értékeket képvisel. A szalonna művészi alkotássá, fétissé lényegül, akárcsak a csillogó üvegekbe rakott krumpliszemek. Az evés, a fogyasztás szentélyébe érkeztünk. A krumplis fal az előadás során üvegpalatává válik, oly remekül világítja meg a díszlettervező vagy a rendező. Mert a történet szerint Jacques, az elcsatangolt fekete bárány akkor hódol majd be, amikor a család kétségbeesett rimánkodására végre kijelenti: igenis szereti a szalonnás krumplit. Ami Ionesco, a polgári lét e nagy *show-man*je nyelvén annyit tesz: tietek vagyok, elfogadom értékeiteket, és eszerint fogok élni. Ezután lendülnek csak igazán támadásba a szülők, és kényszerítik behódolni, azaz nőszülni gyermeküket.

A két, ivadécai által összekötődő család, Jacques-ék és Roberte-ék szürkés-zöldes színekben pompáznak (Carmencita Brojboiu remek jelmezeit, később maszkjait viselik), sminkjük is zöldes árnyalatban játszik, mintha a zöld klorofill, tehát életet sugalló falak közt ők maguk lennének a penészes, málló, rothadó élet. Elegánsan szakadt és irreálisan polgári ruháik hajlataiból, varrásaiból azonban kitüremkedik némi prém vagy toll, egyikőjük sapkájának egyenesen nyuszifülei vannak. Van ebben valami állati, amit mintha bőrökként viselnének, és csak véletlenszerűen kandikálna ki itt-ott. Sőt, egyeseknek a kabátbélése is „játszik”: a Csíky András és Panek Kati alakította házaspár zakóbélésén szúrós foga-

zatú rajzolt cápák úszkálnak. A figurák eleinte embernek tűnnek, de hamarosan állatokká válnak. A mozdulatlan nyitó képben a szereplők, a „család” vörös textillel letakart ágyat állnak körül, melyben unott, flegmatikus, szürke képű alak ül; mindannyian napraforgómagot esznek némán, a szétköpködött maghéj hangosan koppan a padlón. Az előadás során, amikor e kép majd „visszafele” értelmeződik, már nem úgy gondolunk a szereplőkre, mint szotyizó emberekre, hanem mint szőrös-tollas állatokra.

A közeg s a benne létezők egyszerre valóságosak és irreálisak. Minden mozzanatban jelen van a hétköznapi és a rendkívüli, az általános és az egyszeri, a leíró jelleg és a lényeg, a naturalizmus és a stilizáció. Ilyen a vörös bársonnyal letakart ágy is (mellesleg ez a vörös szín finoman és jelzésszerűen szinte minden jelmezen is felfedezhető; lásd, mit jelent a *míves* jelző). Ezen fekszik a dacos „gyermek”, Jacques (Hatházi András). A neki felkínált, előbb két-, majd háromorrú menyasszony szülei – igazi színpadi varázslatként – kézrátétellel, mintegy energiát sugározva emelik fel előbb az ágyat, majd

Hatházi András és Albert Csilla

Mende Gaby, Senkálsczy Endre, Panek Kati, Boér Ferenc, Albert Csilla, Hatházi András, Csíky András, Borbáth Júlia, Kézdi Imola

theater.hu Ilovcsky Béla felvételei

a fejtámláját. Jacques-unk pedig engedelmes, gyermeki csodálkozással tűri a játékot.

Tudjuk: Ionesco főszereplője a nyelv, Tompa értelmezése szerint a színházi nyelv, amelynek minden részletében ott bujkál az ellentmondás ördöge. A tárgyaknak, az embereknek, a maszkoknak csupán felszíni pragmatikus valóságuk és célszerűségük létezik, de mindig láthatóvá válnak a mélyükön lakozó örületek és ellentmondások. Az ágy pedig csodás módon magától felemelkedik, mert a szülők minden áldozatra képesek gyermekeik boldogságáért.

Kolozsváron a szöveg is műves, amelyet hallunk. Bognár Róbert fordítását a rendező Visky András dramaturggal együtt jól megdolgozta. Nem kis feladat a színészeknek ezt a szöveget elmondani (olykor fenn is akadnak rajta, és persze mi is): a szófacstart képzavarok, bődült hülyeségek, freudi elszólások (látzata) egy polgári mód agyalágyult világot hivatottak jellemezni. A színészek olykor mintha lassan kapaszkodnának fel egy-egy bonyolult nyelvi-logikai csavar mentén, hogy aztán könnyedén csúszzanak le a csattanó poénon. A szöveg humora hol intellektuális magasságokban lebeg, hol testi mélységekbe ereszkedik; mindenki izlésének és műveltségének megfelelően szórakozhat.

Mert szórakozni lehet, eleinte nagyon, de mire túlságosan belemelegednénk, a rendező a szerzővel együtt megálljt parancsol. Míg az előadás elején felülről (kívülről) nézzük és röhögjük ki a családi jeleneteket, a behódolt Jacques szerelmi mámora során lassan belül kerülünk a szereplő világán. Roberte I., a leendő menyasszony, csúnya, két-orrú maszkot viselő lány, de amikor a renitens Jacques kijelenti, hogy neki ez a lány nem elég csúnya, és háromorrú kell, azt is megkapja: szürreális, háromarcú, már-már mitikus lényt hoznak elé. A közöttük lejátszódó, vágyszerű szerelmi jelenet végére Jacques-on metamorfózis megy végbe: állattá változik. Madárfejjel és hadvezérhez illő pózban pávaskodik. Akárcsak mindenki az ifjú pár körül. A család minden tagja maszkot visel, fejét szakadozott mozgással járhatja körbe, mint ama bizonyos kapirgáló szárnyasok, akikre már a nyitó jelenetben is felfigyeltünk. S ahogy az elállatiasodott lények szembenéznek velünk, érezhetjük, hogy ezek bizony mi vagyunk. És tényleg: a hátsó ajtó helyén álló tükörben magunkat látjuk.

Az előadás aduja – túl rendezésen, szcenikán – az erős és egységes játéktílusra képes, több korosztályt felvonultatni tudó társulat, amely létrehozta. A Jacques hódolat ugyan a színház nagy öregjei előtt, ám a csapatnak ismét vannak erős, ígéretes fiatal tagjai. Senkálsczy Endre – mellel jelenleg a leghosszabb ideje a pályán lévő művész magyar színpadon – nagyon pontosan alakít. Boér Ferenc erélyes és figyelmet követelő apafigurája

méltó folytatása korábbi Ionesco-alakításának (felüle kunkorodó bajsza is egyik előző Ionescójából van átörökítve). Csíky András finom humora kiapadhatatlan. Panek Kati nagyon ismeri e stilizált játéknnyelvet (Mrs. Smithként is kiváló alakított). A vendégként fellépő Mende Gaby ugyan kevésbé nevelkedett e színpadi nyelven, de engedelmes, irányítható színésznek bizonyul. Borbáth Júlia szép torzra rajzolja dráma-nyafiguráját. Kézdi Imolának ezúttal is jelenléte és kamaszenergiája van, de stilizálni még csak most tanul. Hatházi Andrásnak jól megy a flegmatikus bohócszerep, bár az ő szerepe a többiekénél bonyolultabb, a váltás-változás (behódolás!) nincs eléggé kidolgozva, a két figura nem válik láthatóan szét. Végül pedig a legfiatalabb színész, a jó mozgású, pontos, mindvégig maszkos Albert Csilla ígéretesen illeszkedik e társulatba. Mert itt bizony társulat van.

IONESCO: JACQUES VAGY A BEHÓDOLÁS (Kolozsvári Állami Magyar Színház)

DÍSZLET: Bartha József. JELMEZ: Carmencita Brojboiu. RENDEZŐ: Tompa Gábor.

SZEREPLŐK: Hatházi András, Kézdi Imola, Boér Ferenc, Borbáth Júlia, Senkálsczy Endre, Mende Gaby m. v., Albert Csilla, Csíky András, Panek Kati.